

МЕЖДУ ДВЕТЕ СВЕТОВНИ ВОЙНИ

Острите политически и социални сблъсъци, характерни за края на Първата световна война и няколкото години след нея, постепенно отшумяват. Ежедневните грижи за къщата, за децата, за хляба отново изцяло поглъщат времето на трудовите хора. Всеки заживява с това, което може да го изхрани – един със земеделие и скотовъдство, друг – със занаят, трети – с наемен труд и т.н.

Плодородната земя в Горно Драглище е от край време малко, а и след Първата световна война продължава да се обработва примитивно, най-вече с дървено рало с палешник, затова добивите са все така отчайващо ниски. Овце и кози пък се отглеждат трудно заради оскъдната зимнина, а и пазара за тях никога не е гарантиран. Това принуждава мнозина горнодраглищени и сега да търсят прехрана извън дома и селото – като измикари, бозаджии, секачи на трупи и т.н. Не са малко и тези, които напуснали Горно Драглище, за да търсят по-сигурен поминък. Нова вълна изселници тръгнали по вече познати, а и по непознати пътища към вътрешността на България. За две-три десетилетия след войната общият брой на семействата от селото, установили се на ново местожителство, достигнал деветдесет. През 20-те години в трудната борба за хляба едно начинание породило плаха надежда – кооперацията. В Разложко неин символ тогава била горската трудово-производителна кооперация в Белица. Под ръководството на заслужилия кооперативен деец от София Атанас Ковачев тя постигнала впечатляващи успехи. Беличани организирали задружно сечене и бичене на дървен материал, снабдяване на едро с по-евтини бакалски стоки и др. под, с което било осигурено прилично препитание на стотици хора и възможност с припечеленото да се купува поне най-насъщното.

Сведенията, че беличката трудово-производителна кооперация, създала добър поминък на селяните амбицирала будни горнодраглищени отблизо да се запознаят с кооперативната практика на съседното село и сами да предприемат стъпки за създаване на кооперация. Инициативата била поета от един от най-активните членове на някогашната партийна група Атанас Коста Бурдин и Иван Ласонин. Двамата се срещнали с Атанас Ковачев, който не само ги насочил в начинанието им, но и подробни им разяснил какво и как трябва да се направи, за да се създаде кооперация и в Горно Драглище. Най-важно било да има достатъчно желаещи да прегърнат кооперативната идея, след това да се вземе разрешение от Окръжния съд в неврокоп и накрая – да се направят постъпки в Централния кооперативен съюз в София. Опитният кооперативен ръководител не пропуснал да ги предупреди, че образуването на кооперация в Горно Драглище от типа на беличката няма да е лесно, защото горнодраглищката общинска

гора е малка по площ.

Учредителното събрание на кооперацията в Горно Драглище било проведено на 11 декември 1927 г. Присъствали почти всички мъже от селото. Откриването му станало от най-възрастният – Тодор Георгиев, а разяснение за целите на кооперацията направил Георги Бастунов. Ентузиазмът по повод начинанието бил голям. Скептицизъм проявили малцина, но още тогава станало ясно, че той е продиктуван от собствените им интереси, които щели да бъдат засегнати от дейността на кооперацията. Касае се за селски бакали, сподвижници на търговци на дървен материал и хора свързани с тях, които с основание още тогава виждали в кооперацията свой противник и конкурент. Събранието избрало управителен съвет в състав: Тодор Попхристов – председател; Атанас Костадинов Бурдин – зам. Председател и членове – Атанас Иванов Дурев, Иван Димитров Ласонин и Петър Георгиев Джаджев, последният – и за касиер-счетоводител.

След подготовката на първичните документи за образуване на кооперацията започнала дългата процедура по нейното узаконяване. Правителствената политика по това време била да се подпомага образуването на кооперации и затова Окръжният съд издал необходимото разрешително без бавене, въпреки че много не вярвали тя да просъществува дълго. В Централния кооперативен съюз също подкрепили инициативата и дори ги посъветвали какво да правят, за да решат трудния проблем с гората за отсек. Представителите на горнодраглищката кооперация били насочени лично към министър-председателя Андрей Ляпчев, за да искат съдействието му селото да получи разрешително за сеч от беличката гора. Както се и очаквало министър-председателят с охота съдействал за получаването на исканото разрешително. Отпуснати били на първо време за добив и извозване 1 000 куб. М трупи, с обещанието, че могат да бъдат последвани от ново разрешително. За сеч била определена местността “Извор”, което дало идеята така да бъде именована и кооперацията.

Официално кооперацията започнала работа през 1928 г. Началото на кооперативната дейност било трудно. Тя била системно саботирана от местните собственици на чаркове и от търговците на дървен материал. Организиран били кражби на кооперативни трупи, отправяни били закани, плашели се член-кооператорите, че ще изпаднат в дългове. Скоро кооперацията изпаднала във финансова криза. Някои започнали да я напускат. В такъв труден момент ръководството и потърсило помощта на Централния кооперативен съюз. За да помогне за оздравяването и, Централния кооперативен съюз изпратил в Горно Драглище опитен счетоводител /станал известен след това на селяните като Евгени/.

Междувременно за председател на "Извор" бил избран Атанас К. Бурдин. Изпратеният счетоводител от Централния кооперативен съюз Проявил завидна организационна енергия и с това на практика изиграл решаваща роля за успешното развитие на кооперацията. Окуражени горнодраглищени масово навлезли в "Извор". Много от младежите, които до тогава търсели препитание навън се прибрали на работа в селото. Секли трупи, обработвали ги и ги продавали в продължение на 13 години. Кооперацията замогнала. През 1936 г. вече разполагала с два обора за добитък на горските работници и с две собствени дъскорезници. Започнала дори да отпуска малки заеми на членовете си за закупуване на волове и инвентар. Открила и бакалски магазин в къщата на Тодор К. Дурев, който станал и неин първи магазинер. По-късно бил открит и втори – фуражен магазин. Снабдяването на магазините се осъществявало с каруци от Белово и Пазарджик. През 1938 г. "Извор" отворила сладкарница, за нуждите на която било започнато собствено производство на боза.

Добивът на дървен материал продължил до 1941 г. С правителствено решение тогава дърводобива бил монополизиран и предаден в ръцете на горските стопанства. При новата ситуация кооперацията в Горно Драглище била принудена да свие дейността си. От тогава насетне тя се занимава предимно с търговия на бакалски стоки, брашно и фураж.

Времето след Първата световна война в Горно Драглище е белязано със значителен подем на образованието. След освобождението през 1912 г. се откриват по-големи възможности за просветата на децата. В съответствие с действащите в Царство България закони, получаването на начална грамотност – и за момчета и за момичета – станало задължително. Грижата за подбора и назначаването на учителите ляга върху държавата. Тя поела и основната част от материалната издръжка на училищата, включително и заплащането на труда на учителите. Въведени били общодържавни образователни изисквания и обучението още от 1912 г. било подчинено на действащите в цяла България учебни програми.

Един от външните белези на подобрената организацията на обучението на децата било въвеждането на задължителна училищна летописна книга. От него се разбира, че училището в Горно Драглище било причислено към системата на началните училища /другите са прогимназиални и гимназиални/. Във времето от 1913 до 1923 г. в него са препродавали предимно външни учители. Това били Стоян Лазаров от Скопие, Анастасия Ташкова от Прилеп /учителствали в селото по три години/, Алекса Манушкин от Бачево /учителствал 4 години/, Велик Георгиев Гайдарджиев от село Горно Фрацен /редовен начален учител, преподавал 16 години/ и Лазар Иванов Ядков от Горно

Драглище. Последният имал гимназиално образование. Бил с анархистични разбирания, заради което бил на два пъти уволняван. Впоследствие се е изселил в Северна България.

През 1922 г. по инициатива на местната Комуна и нейния секретар-бирник Георги Топалов, подкрепен от тукашния учител Лазар Ядков, бил открит първи прогимназиален клас с учител Христина Николова от София. Предстояло през следващата учебна година да се открие и втори прогимназиален клас, но общината не намерила необходимите допълнителни средства и класа бил закрит. В началното училище през следващите години преподавали Иван Михайлов Бележков от с. Годлево /5 години/, Станка Христова от Горно Драглище /7 години/, Лазар Калоянов от Долно Драглище/4 години/, който имал завършено педагогическо образование в Неврокоп. Освен като преподавател Лазар Калоянов бил известен още като един от инициаторите за основаването на читалище “Слънце”. Бил е и ръководител на черковния хор.

През 1938 г. в Горно Драглище била възстановена прогимназията и едновременно с това било открито вечерно училище за всички младежи. Инициативата за възстановяването на прогимназията принадлежи на Лазар Калоянов. За разлика от 1922 г., когато откритият клас набирал ученици само от Горно Драглище, сега прогимназията започва и се развива като средишна. Освен от Горно Драглище тя приемала ученици още от Долно Драглище и Добърско. С общите усилия на трите села прогимназията укрепнала и се утвърдила като авторитетно учебно заведение. През 1939 и през 1940 г. били отрити съответно втори и трети прогимназиални класове. Изграждането на новата, макар и непълна като образователна степен, прогимназия наложило да се търсят допълнителни помещения извън училищната сграда. В класни стаи били превърнати подходящи приземни помещения в къщите на Димитър Миков, Тодор К. Дурев и Георги Пармаков. Наложило се да се търсят и нови учители с подходяща квалификация. Измежду новоназначените били известните учители от Разлог Прифан Тумбев и Христо Бояджиев. По тяхно предложение за първи път в селото било организирано факелно шествие от учениците за деня на Освобождението на България от османска власт – 3 март. Христо Бояджиев станал известен и с големите си грижи за обогатяване на материалната база на училището. Под негово ръководство били направени скрин за скачане, стойки и други спортни съоръжения. Инициативен и находчив преподавател, Христо Бояджиев дал пример и за това как при ограничените възможности на селото могат децата да се научат и на практически неща. За практическия урок по ботаника той избрал темата за присаждане на овощни дървета. Това бил първият практически урок в цялата история на горнодраглищкото училище.

Откритото вечерно училище в Горно Драглище е целяло да даде основополагащи образователни познания на младежите, които по една или друга причина били

пропуснали да завършат началното училище или били изостанали в подготовката си. Учебната му програма е била одобрена от околийския училищен инспектор. Тя включвала изучаването на български език, история, география, смятане и народно стопанство.

Едно от най-авторитетните учреждения в Горно Драглище във времето между двете световни войни било читалището. Ако училището било същински прозорец към света на знанието за децата, то читалището фактически се превърнало в прозорец към света за възрастните.

Началото на читалищната дейност в селото било поставено през 1938 г. по инициатива едновременно на местните учители и на най-дейните членове на местната кооперация. Към идеята за откриването на читалището, което нарекли “Слънце” били насочени не само от бурния подем на читалищното дело в цялата страна, а и от обективната преценка за необходимостта от специална организация, която да се грижи за културното и информационно израстване на любознателното население. Вече било ясно, че традиционният източник за информация на горнодраглищени – вечерни раздумки в селските кръчми – е отживял времето си. А и назрявали важни събития, за които била необходима по-достоверна информация. Тя би могла да дойде единствено от вестниците и списанията, от сказките и беседите, от книгите, които читалището да предоставя на желаещите.

Материалната база на горнодраглищкото читалище била осигурена от кооперация “Изгрев”. Тя предоставила помещението – малка стаичка до сладкарницата, тя отпуснала и средства за закупуването на книги и оборудване. Намерили се и частни спонсори – пак кооперативни деятели. С помощта на тях с течение на времето читалището натрупало значителен фонд от книги, който поставил началото на първата в селото обществена библиотека. Непосредствено до помещението зад нея се намирала същинската читалня, в която постоянно били изложени на свободен достъп за прочит различни вестници, списания, а при нужда – и учебни пособия. Със средства, събрани чрез подписка сред населението бил закупен и радиоапарат – първият в селото. Той бил поставен също в читалищното помещение и допълнително привличал любознателни горнодраглищени.

Читалище “Слънце” в Горно Драглище било особено привлекателно за по-младите. Те били тези, които организирали вечеринки, беседи, разни сказки и др. Лектори били местни учители, гости на селото, а понякога и специално поканени лектори от околийския център Разлог или от околните села. Традиционно вечеринките били

организирани през есента и зимата, когато полската работа била привършила. Участвали местни младежи, което предизвиквало жив интерес у роднини и близки и което било една от причините за масовото им посещение и от възрастни, и от млади.

Втората световна война сварва Горно Драглище без видими външни промени – същите стари къщи-чардаклии от турско време, същите криви улици, от които само една калдаръмена /тази от “Чуката” към черквата/, стария недоимък и скритата и явна безработица. Ново било само това, че младежите пак били призовани в казармите. През 1938 г. след близо две десетилетия забрана, наложена от Ньойския мирен договор /1919 г./, България получава право на наборна войска. Службата е определена на 6 месеца и през казармата преминават всички младежи, навършили наборна възраст.

Известно време, започналата през 1939 г. нова световна война, се чувствала в Горно Драглище само по влошеното снабдяване с хранителни и други стоки. С течение на времето стоките от първа необходимост многократно поскъпнали, данъците се увеличили, а пътуването в други населени места започнало да става опасно. Истинският дух на войната обаче бил почувстван едва когато млади войници и запасняци от селото започнали да се обаждат на близките си с известия извън старите граници на България – едни от Беломорието, а други от Сърбия. Страхът, че могат да бъдат убити започнал да витае във всеки дом. Ала най-страшното дошло, когато след нападението на Германия над Съветския съюз през 1941 г. започнала въоръжената съпротива. В Рила и Пирин били създадени партизански отряди, за борба с които официалната власт формирала нарочни вътрешни войски – жандармерия. Тя установила постоянно наблюдение и контрол върху населението – да не изнася хляб извън селото, да не посреща и не приема “шумкари” и др. п. Тези мерки били засилени, когато и от Горно Драглище излезли партизани. Първи бил Георги Данаилов Топалов, а след него – двамата му сина Димитър и Иван и дъщеря му Надежда. При една от жандармерийските акции къщата на партизанското семейство била подпалена, а след сражението в м. “Равен”, където бил убит комисаря на партизанския отряд Георги Топалов, неговият труп и телата на други убити партизани били изложени в училищния двор за сплашване на населението. След тези случаи нито една врата на къща вече не оставала вечер незалостена, а на придвижването нощем започнало да се гледа като на изключителна смелост.

Страхът на селяните не си отишъл така лесно след 9 септември 1944 г., когато и в Горно Драглище била установена власт на Отечествения фронт. Сега пък с нетърпение се очаквали вести от участниците в Отечествена война. В нея от Горно Драглище взели участие 35 души, от които в I фаза /на фронта край Струмица/ - 23, а останалите 12 – и във II фаза /в Унгария/. По време на Втората световна война и през Отечествена война от Горно Драглище били убити двама войника – Илия Николов Попов и Иван

Георгиев Плачков, от които първия като войник-запасняк в Беломорска Тракия, а втория – в Унгария.